

УДК 65.016

Примуш Ю.С.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури***КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАДІЙ
ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті розроблена класифікація підходів до визначення стадій життєвого циклу підприємств. Класифікація заснована на порівняльному аналізі існуючих моделей та підходів вітчизняних і зарубіжних вчених до виокремлення кожної стадії упродовж всієї життєдіяльності підприємства. Запропоновано комплексний підхід до визначення стадій життєвого циклу підприємства.

Ключові слова: класифікація, критерії, підхід, стадія життєвого циклу, підприємство.

Примуш Ю.С. КЛАССИФИКАЦИЯ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СТАДИЙ ЖИЗНЕННОГО ЦИКЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье разработана классификация подходов к определению стадий жизненного цикла предприятий. Классификация основана на сравнительном анализе существующих моделей и подходов отечественных и зарубежных ученых к выделению каждой стадии в течение всей жизнедеятельности предприятия. Предложен комплексный подход к определению стадий жизненного цикла предприятий.

Ключевые слова: классификация, критерии, подход, стадия жизненного цикла, предприятие.

Primush Yu.S. THE CLASSIFICATION OF APPROACHES TO THE LIFE CYCLE STAGE OF THE ENTERPRISE

The article developed a classification of approaches to the life cycle stage of the enterprise. The classification is based on a comparative analysis of existing models and approaches of domestic and foreign scholars. A comprehensive approach to determine the stage of the life cycle of plants.

Keywords: classification criteria, approach, stage of the life cycle, enterprise.

Постановка проблеми. Проблема визначення відповідного, необхідного та зручного підходу до ідентифікації стадій життєвого циклу підприємства у сучасній економічній науці займає значне місце як в теоретичних дослідженнях, так і в практичній діяльності підприємства.

Будь-яке підприємство здійснює діяльність в умовах зовнішнього середовища, що постійно змінюється і має свої економічні, соціальні, політичні, екологічні, культурні та інші особливості.

Циклічний характер розвитку, притаманний усім без винятку підприємствам, змушує їх швидко адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі та проявляти гнучкість і динамічність, необхідні для їх стабільного росту.

Все це зумовлює необхідність у пошуку найефективнішого та найточнішого підходу до визначення стадій життєвого циклу, через які пройшло підприємства та на якій знаходиться саме у цей час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показав, що існує ряд авторських робіт щодо визначення позиції підприємства, констатації його знаходження на певному проміжку кривої життєвого циклу, на основі результатів досліджень показників, нормативів, характеристик тощо. Дослідження з проблеми визначення стадій життєвого циклу підприємства можна знайти у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як І. Адізеца, А. Бланк, Є. Брігхем, Б. Коласс, П. Костіна і М. Башмакова, І. Івашківська, Р. Куїнн і К. Камерон, С. Кузьміна, Є. Кушелевіч, Ф. Ліден, Т. Малаєва, Д. Міллер і П. Фрізен, О. Міночкіна, Л. Поздєєв, А. Пригожин, К. Сміт, С. Стоянова, М. Скотт і Р. Брюс, А. Татарова, Дж. Ферейра, С. Філонович, Ю. Шембель та ін.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає в удосконаленні класифікації підходів до визначення стадій життєвого циклу підприємства та у розробці власного комплексного підходу до ідентифікації стадій життєвого циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день існує дуже велика кількість підходів до визначення положення підприємства на відповідній стадії життєвого циклу. Однак їх детальний попередній аналіз, який був висвітлений у [1], дозволив нам провести класифікацію вже існуючих підходів за традиційними класифікаційними ознаками:

• за характером критеріїв визначення:

1) до фінансових відносяться підходи, запропоновані у роботах Р. Куїнна і К. Камерона, Є. Брігхема, Б. Коласса, І. Бланка, Ю. Іванова, І. Івашківської та Д. Янгеля, В. Поздєєва, Є. Стоянової, М. Куранова, О. Ліхачової і С. Щурова, Г. Таля, Т. Малаєвої, О. Міночкіної, Г. П. Костіної і М. М. Башмакової, Ю. С. Шембель;

2) до не фінансових – підходи Ф. Лідена, І. Адізеца, Дж. Ферейри, С. Філонович, Є. Кушелевіч, І. Івашківської та А. Пригожина;

3) до змішаних – підходи К. Сміта, А. Татарова і С. Кузьміна, М. Скотта і Р. Брюса, та Д. Міллера і П. Фрізена.

• за методом визначення:

1) евристичні – підходи К. Сміта, Ф. Лідена, К. Скотта, Р. Брюса, І. Адізеца та Дж. Ферейри, С. Філонович, Є. Кушелевіча та І. Івашківської, А. Пригожина;

2) графічні – підходи О. Міночкіної, Г. Костіної і М. Башмакової, Ю. Шембель; 3) комплексні – підходи Г. Таля, О. Ліхачової і С. Щурова, М. Куранова, Є. Стоянової, І. Івашківської та Д. Янгеля, І. Бланка, Б. Коласса, К. Сміта, Ф. Лідена, К. Скотта, Р. Брюса, І. Адізеца та Дж. Ферейри;

4) економіко-математичні – підходи Р. Куїнна і К. Камерона, Є. Брігхема, В. Поздєєва, А. Татарова і С. Кузьміна, Т. Малаєвої, О. Міночкіної, Г. Костіної і М. Башмакової, Ю. Шембель.

Узагальнення вищеперелічених наукових підходів вимагає виокремлення найбільш загальної та унікальної класифікаційної ознаки визначення стадій життєвого циклу підприємства як сутність виокремлених критеріїв, яка дасть можливість їх всебічно

проаналізувати, визначити їх сутність, можливості і особливості застосування; в залежності від конкретного завдання і ситуації обрати та застосувати відповідний підхід до визначення (рис. 1).

Розглянемо сутність кожного з виокремлених підходів та окреслимо переваги та недоліки кожного з них (табл. 1).

Дослідивши різні підходи до визначення стадій життєвого циклу підприємства, ми бачимо, що:

- всі підходи до визначення стадій життєвого циклу підприємства засновані на використанні одного або декількох показників, які не відображають всю діяльність підприємства та мало пов'язані між собою;
- майже всі підходи до визначення стадій життєвого циклу підприємства на заключному етапі обчислення спираються на методи експертного оцінювання;
- жоден із підходів не розглядає життєвий цикл підприємства як сукупність певного співвідношення та взаємодії всієї діяльності підприємства;
- жоден із авторів не запропонував вичерпної системи критеріїв визначення стадій життєвого циклу підприємства, яка б охоплювала всю діяльність підприємства;

Рис. 1. Класифікація підходів до визначення стадій життєвого циклу підприємства

Джерело: розроблено автором на основі існуючих підходів

Таблиця 1

Характеристика підходів до визначення стадій життєвого циклу підприємства

Підхід	Критерій	Автори	Сутність підходу	Переваги підходу	Недоліки підходу
Дохідний	виручка	Є. Брігхем, Ю. Шембель, Т. Малаєва, А. Татарова, С. Кузьміна, Є. Стоянова	Передбачає визначення стадій життєвого циклу підприємства на основі розрахунку таких показників: швидкість та прискорення зміни виручки від діяльності підприємства; відношення фактичної виручки до її максимального рівня та рівня в точці беззбитковості. Зарахування підприємства до тієї чи іншої стадії відбувається на основі порівняння отриманих значень показників з характерними для кожної стадії співвідношеннями.	Розрахунок та аналіз точки беззбитковості дозволяє менеджеру у будь-який день операційного циклу, не чекаючи даних зведеного обліку, регулювати реалізацію продукції (робіт, послуг) у режимі реального часу.	Обмеженість підходу до визначення стадій життєвого циклу підприємства, враховує лише один показник – виручку, не включає витрати та результати діяльності; не створює можливості системного визначення всіх складових, аспектів і факторів, які характеризують життєвий цикл підприємства і впливають на нього, що знижує ефективність прийняття управлінських рішень.
Витратний	витрати, собівартість	К. Таль, Д. Сілка	Визначення стадій життєвого циклу базується на співвідношеннях витрат і собівартості продукції підприємства. Стадії зародження і росту характеризуються високими значеннями витрат підприємства, а стадіям стабільності і спаду притаманне зростання собівартості продукції.	Базується на розрахунку реально існуючих витрат.	Підхід є «статичним», оскільки не враховує перспектив життєвого циклу підприємства, його майбутню прибутковість; не враховує дії всіх факторів на стадію життєвого циклу підприємства; відсутність комплексу показників, які б охоплювали різні види діяльності підприємства.
Результативний	рентабельність продажів, прибуток, поріг рентабельності	Н Любушина, О. Міночкіна, Б. Коласс, Г. Костіна і М.Вашмакова, С. Стеців, Т. Хлевицька, С. Корягіна	Стадії життєвого циклу підприємства визначаються на основі показників ефективності життєвого циклу підприємства, як ступінь реалізації запланованої діяльності і досягнення запланованих результатів.	Дає змогу виявити проблемні види діяльності підприємства і досліджувати причини, що їх зумовили; представляє наочність і можливість оптимізації як процесів виробництва, так і реалізації продукції (робіт, послуг); відображає можливість підприємства на стадіях життєвого циклу досягати економічний ефект.	Не враховує взаємодоповнюваність та взаємозамінність окремих складових діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу.

Джерело: Складено автором на основі [2, с. 270-276; 3, с. 200-354; 4, с. с. 3-18; 5, с. 97-110; 6, с. 19-34; 7, с. 60-66; 8, с. 92-116; 9, с. 311-363; 10, с. 6-16; 11, с. 39-50; 12, с. 47-60; 13, с. 79-82; 14, с. 23-27; 15, с. 28-40; 16, с. 25-146; 17; 18, с. 36-49; 19, с. 114-201; 20, с. 36-241; 21, с. 119-126; 22, с. 39-44; 23, с. 26-124; 24, с. 1161-1183; 25, с. 799-820; 26, с. 45-52; 27, с. 27]

Таблиця 2

Комплексний підхід до визначення стадій життєвого циклу підприємства

Базовий підхід	Сутність	Новий підхід	Елементи
Результативний	Визначає стадії життєвого циклу підприємства на основі показників ефективності життєвого циклу підприємства, як ступінь реалізації запланованих результатів.	Комплексний	Ураховує здатність діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу приносити певні результати.
Системний	Розглядає підприємство як складну відкриту економічну систему, схильну до впливу факторів зовнішнього середовища, стадії життєвого циклу, якого можна визначити на основі аналізу набору показників, які характеризують всі сторони його господарської діяльності (ефективність виробництва, організаційну культуру, оборотність активів, стиль управління, організаційну структуру тощо) і дозволяють побачити їх взаємодію і взаємозв'язок.		Розглядає життєвий цикл підприємства як сукупність взаємопов'язаних видів його діяльності, схильних до впливу факторів зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Джерело: складено автором

• кожен з методів та підходів має свої обмеження, оскільки існують галузеві, регіональні особливості підприємств і не завжди можна дати точний якісний та кількісний опис того чи іншого параметра виділення стадії життєвого циклу.

Отже, можна констатувати, що вищеперелічені підходи до визначення стадій являються дещо однобічними, тому для подальшого вдосконалення процедури визначення стадій життєвого циклу підприємства актуальною є розробка методичного підходу, який би:

1) базувався на врахуванні комплексу показників підприємства з відповідним відображенням усієї діяльності підприємства;

2) давав характеристику життєвого циклу підприємства з урахуванням порівняння досягнутих ним результатів на кожній стадії життєвого циклу;

3) містив деталізований алгоритм розрахунків.

На нашу думку, на основі проведеного аналізу до визначення стадій, постає необхідність у розробці такого підходу, який би враховував переваги результативного і системного підходів, що істотно полегшило б дослідження і визначення стадій життєвого циклу підприємства.

Тому ми пропонуємо для визначення стадій життєвого циклу підприємства використовувати комплексний підхід як синтез результативного і системного підходів, який дозволить нам виокремити і об'єднати їхні переваги та усунути недоліки (табл. 2).

Так, у рамках комплексного підходу системний підхід дозволить розглядати життєвий цикл підприємства як сукупність взаємопов'язаних видів його діяльності, схильних до впливу факторів зовнішнього середовища функціонування підприємства, а результативний підхід дозволить урахувати здатність діяльності підприємства на стадіях життєвого циклу приносити певні результати.

Використання комплексного підходу дозволить нам:

• Передати стадії життєвого циклу через єдність діяльності підприємства.

• Розкрити приховані, об'єктивно існуючі закономірності стадій життєвого циклу підприємства.

• Виявити показники, які найбільш тісно пов'язані з діяльністю підприємства.

• Здійснити аналіз причинно-наслідкових взаємозв'язків між показниками, що характеризують діяльність будівельного підприємства.

• Обчислити величини показників діяльності підприємства на кожній стадії життєвого циклу.

• Підготувати необхідну інформацію для розробки відповідних дій і заходів при управлінні життєвим циклом підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження переваг та недоліків існуючих підходів до визна-

чення стадій життєвого циклу підприємства показало, що немає єдиного підходу до ідентифікації стадій життєвого циклу, який би могло застосувати будь-яке підприємство для визначення свого положення на кривій життєвого циклу. На основі цього було проведено удосконалення класифікації підходів до визначення стадій життєвого циклу підприємства, яка заснована на використанні не лише таких ознак, як характер критерію і метод визначення, а і як залежність від сутності виокремлених критеріїв, що дозволяє визначити їхній прикладний характер, та запропоновано власний комплексний підхід до визначення стадій життєвого циклу підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Примуш Ю.С. Аналіз методичних підходів до оцінки стадій життєвого циклу підприємства / Н.І. Верхоглядова, Ю.С. Примуш // Економічний форум. – 2012. – № 3. – С. 270-276 (Особистий внесок здобувача: проаналізовано підходи до визначення стадій життєвого циклу).
2. Бланк І.А. Управление активами / І.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2000. – 720 с.
3. Бригхэм Ю.Ф. Финансовый менеджмент / Ю.Ф. Бригхэм, М.С. Эрхардт. – Питер, 2009. – 960 с.
4. Иванов Ю.В. Организация и экономика предприятия на разных этапах жизненного цикла / Ю.В. Иванов // Проблемы региональной экономики / Международный университет «Дубна», 2008. – Т. 1. – С. 3-18.
5. Ивашковская И.В. Жизненный цикл организации и агрегированный показатель роста / И.В. Ивашковская, Д.О. Янгель // Корпоративные финансы. – 2007. – № 4. – С. 97-110.
6. Ивашковская И.В. Становление корпорации в контексте жизненного цикла организации / И.В. Ивашковская, Г.Н. Константинов, С.Р. Филонович // Российский журнал менеджмента. – 2004. – № 4. – С. 19-34.
7. Ивашковская И.В. Жизненный цикл организации: взгляд финансиста / И.В. Ивашковская // Управление компанией. – 2006. – № 11. – С. 60-66.
8. Камерон К. Диагностика и изменение организационной культуры / К. Камерон, Р. Куин. – СПб. : Питер, 2001. – 320 с.
9. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия / Б. Коласс. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
10. Корягина С. В. Економічна оцінка та планування життєвого циклу розвитку підприємства : автореф. дис. ... на здобуття наук ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Корягина С.В. – Львів : Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2004. – 21 с.
11. Костина Г.П. Управление ассортиментом производимой продукции и его превентивное планирование с использованием методологии комплексного подхода и аналитического моделирования / Г.П. Костина, М.М. Башмакова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2003. – № 6. – С. 39-50.
12. Лавизина О.В. Некоторые аспекты управления жизненным циклом организации, понимаемой как социальная система / О.В. Лавизина // Менеджмент в России и за рубежом. – 2003. – № 5. – С. 47-60.
13. Малаева Т. Определение жизненного цикла предприятия / Т. Малаева // Бизнес-Информ. – 2002. – № 3-4. – С. 79-82.

14. Міночкіна О.М. Методика створення статистичних моделей життєвих циклів підприємства / О.М. Міночкіна // Проблеми науки. – 2005. – № 4. – С. 23-27.
15. Поздеев В.О. Циклических колебаниях в экономике / В. Поздеев // Проблемы теории и практики управления. – Москва, 2006. – № 11. – С. 28-40.
16. Пригожин А.И. Методы развития организаций / А.И. Пригожин. – Москва : МЦФЭР, 2003. – 863 с.
17. Радченко Я.В. Теория организации и управление: (на примере производственно-хозяйственных систем) : автореф. дис. ... на получ. научн. степени доктора эконом. наук : спец. 08.00.05 / Я.В. Радченко. – Москва, 1991. – 80 с.
18. Смирнова В.Г. Организационное поведение / В.Г. Смирнова. – М. : Центр маркетинговых исследований и менеджмента, 2007. – 128 с.
19. Стоянов Е.А. Экспертная диагностика и аудит финансово-хозяйственного положения предприятия / Е.А. Стоянов, Е.С. Стоянова. – М. : Перспектива, 1996. – 432 с.
20. Таль Г.К. Оценка предприятий: доходный подход / Г.К. Таль, В.В. Григорьев, Н.Д. Бадаев, В.И. Гусев, Г.Б. Юн. – М. : Гильдия специалистов по антикризисному управлению, 2000. – 542 с.
21. Хмелькова Н. О жизненном цикле внутренней среды организации / Н. Хмелькова, Е. Попов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2004. – № 1. – С. 119-126.
22. Шембель Ю.С. Оценка стадий жизненного цикла предприятий / Ю.С. Шембель // Экономика: проблемы теории та практики : міжвузівський зб. наукових праць. – 2001. – № 96. – С. 39-44.
23. Adizes I. Corporate Lifecycles: how and why corporations grow and die and what to do about it / I. Adizes. – Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1988. – 384 p.
24. Miller D.A. Longitude study of the corporate life cycle / D.A. Miller, P.H. Friesen // Management science. 1984. – № 30. – P. 1161-1183.
25. Smith K.G. Top level management priorities in the different stages of the organizational life cycle / K.G. Smith, T.R. Mitchell, C.E. Summer // Academy of management. – Journal, 1985. – Vol. 28. № 4. – P. 799-820.
26. Scott M. Five stages of growth in small business / M. Scott, R. Bruce // Long range planning. – 1987. – P. 20, 45-52.
27. Serrasqueiro Z. A taxonomic development of life-cycle stages: an approach of the firm acquisition capital / Z. Serrasqueiro, J. Ferrera // Beira Interior University. – Economic and management department, polo IV, Estrada do Sineiro, 6200-209 Covilha, Portugal. – P. 27.

УДК 338.48

Ротань Н.В.*старший викладач кафедри природничо-наукової підготовки
Одеського національного політехнічного університету*

СТРАТЕГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

Стаття присвячена дослідженню стану туристичного ринку України. Проведено SWOT-аналіз розвитку туристичного комплексу Херсонської області. Запропоновані стратегії розвитку індустрії туризму в регіоні.

Ключові слова: туризм, туристичний ринок, туристична галузь, туристична інфраструктура, стратегія розвитку.

Ротань Н.В. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ АЛЬТЕРНАТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ РЕГИОНА

Статья посвящена исследованию состояния туристического рынка Украины. Проведен SWOT-анализ развития туристического комплекса Херсонской области. Предложены стратегии развития индустрии туризма в регионе.

Ключевые слова: туризм, туристический рынок, туристическая отрасль, туристическая инфраструктура, стратегия развития.

Rotan N.V. CENTURY STRATEGIES OF THE TOURISM INDUSTRY IN THE REGION

The article is devoted to the study of the tourist market of Ukraine. Conducted SWOT-analysis of the development of tourist complex in Kherson region. The proposed strategy for the development of the tourism industry in the region.

Keywords: tourism, tourism market, tourism industry, tourism infrastructure, development strategy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання індустрія туризму є однією із головних рушійних сил відновлення економіки. Аналіз тенденцій розвитку туристичних ринків розвинутих країн свідчить про суттєве відставання темпів розвитку вітчизняного ринку. Світовий досвід доводить, що для здійснення ефективного управління процесом розвитку туризму в країні необхідно аналізувати чинники, що впливають на рівень розвитку туристичної галузі та зумовлюють її особливості [1, с. 154]. Туристичний ринок в Україні знаходиться на стадії становлення. Стан ринку туристичних послуг похідний від стану економіки і визначається соціально-економічними та політичними процесами, що відбуваються в країні, відтворюючи перебіг реформування суспільного життя. На сьогодні законодавча та регуляторна база України не дозволяють повноцінно розвиватися туристичній галузі. Недостатньо гармонізованими щодо сприяння туристичній діяльності та залучення інвестицій у розвиток туристичної галузі є норми податкового, митного законодавства. Розвиток галузі

ускладнює також відсутність міжвідомчої скоординованості в управлінні туристичною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців, які зробили значний внесок у дослідження розвитку ринку туристичних послуг, виділимо В.В. Абрамова, Т.Г. Сокол, М.П. Мальську, І.В. Кравчука, П.О. Масляка, О.О. Любіцеву, І.М. Писаревського, О.О. Бейдика, Т.І. Ткаченко та ін. Крім того, вивченню проблем розвитку туристичної галузі присвячені роботи зарубіжних вчених: М.Б. Біржакова, В.Ф. Буйленко, Р. Бартона, Дж. Боуена, Ф.Котлера, Г. Харріса, П. Келлера, С. Уільямса, Ж. Тіверс, П. Робінсона та інших. У роботах згаданих авторів розглядаються теоретико-методологічні та практичні засади становлення та розвитку ринку туристичних послуг, його ролі у системі світової торгівлі, визначаються форми та види туризму, приділяється увага особливостям функціонування сучасної туристичної індустрії, її регулюванню, аналізуються перспективи розвитку цієї сфери господарювання.